

فاصله را دریاب

سلامت، تکامل، شکاف طبقاتی

Richard G. Wilkinson
Mind the Gap:
Hierarchies, Health, and Human Evolution
Yale University Press, 2001

سرشناسه: ویلکینسون، ریچارد، ۱۹۴۳ - م
Wilkinson, Richard G.
عنوان و نام پدیدآور: فاصله را دریاب: سلامت، تکامل، شکاف طبقاتی/ ریچارد
ویلکینسون؛ ترجمه محمد مهدی هاتف؛
ویراستار فاطمه حمصیان کاشان.
مشخصات نشر: تهران: نشر کرگدن، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۹۲ ص.
فروست: مجموعه مطالعات تکامل/ دبیر مجموعه محمدرضا معمارصادقی.
شابک: 978-622-7765-52-6
عنوان دیگر: سلامت، تکامل، شکاف طبقاتی.
موضوع: داروین‌یسم اجتماعی
برابری -- جنبه‌های بهداشتی
سلامتی -- جنبه‌های اجتماعی
شناسه افزوده: هاتف، محمد مهدی، ۱۳۶۳ -، مترجم.
شناسه افزوده: معمارصادقی، محمدرضا، ۱۳۵۲ -
رده‌بندی کنگره: HM۶۳۱
رده‌بندی دیویی: ۳۰۳/۴
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۹۰۷۶۹۸۸

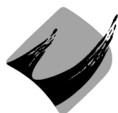
فاصله را دریاب

سلامت، تکامل، شکاف طبقاتی

ریچارد ویلکینسون

ترجمه

محمد مهدی هاتف

نشر کردن

همه حقوق برای نشر کرگدن محفوظ است.
www.kargadanpub.com
[telegram.me/kargadanpub](https://t.me/kargadanpub)
[instagram.com/kargadan.pub](https://www.instagram.com/kargadan.pub)

مجموعه مطالعات تکامل - ۴

دبیر مجموعه: محمدرضا معمارصادقی

فاصله را دریاب؛ سلامت، تکامل، شکاف طبقاتی

نویسنده: ریچارد ویلکینسون

مترجم: محمدمهدی هاتف

ویراستار: فاطمه حمصیان کاشان

مدیر هنری: سحر ترهنده

ناظر چاپ: علی محمدپور

لیتوگرافی: نقش سبز

چاپ و صحافی: زعفران

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۷۶۵-۵۲-۶

چاپ اول: ۱۴۰۲

تیراژ: ۷۰۰ نسخه

قیمت: ۵۰۰۰۰ تومان

یادداشت دبیر مجموعه

بیش از یکصد و شصت سال پس از انتشار کتاب دوران‌ساز داروین، تکامل دیگر «فقط یک نظریه» در کنار نظریه‌های دیگر نیست. هیچ دانشگاهی در جهان و ایران وجود ندارد که نظریه‌ای جز تکامل را درباره منشأ و تنوع گونه‌ها تدریس کند و «نظریه‌های دیگر» عمدتاً محدود به محافل غیردانشگاهی و غیرعلمی و در دانشگاه‌ها نیز محدود به غیرزیست‌شناسان مانده است.

بیش از یکصد و شصت سال پس از انتشار کتاب دوران‌ساز داروین، اکنون بحث نه بر سر نظریه تکامل بلکه بر سر انقلاب داروینی است که پس از انقلاب کوپرنیکی بزرگترین دستاورد بشر در تعیین جایگاه او در نظام کائنات است. همان‌طور که انقلاب کوپرنیکی باعث ابطال نظریه مرکزیت فیزیکی ما در کیهان شد، انقلاب داروینی هم مشغول ابطال نظریه مرکزیت زیستی مان در مجموعه موجودات زنده است.

این انقلاب حتی در غرب نیز هنوز در جریان است و هضم نتایج آن به چند سده وقت نیاز دارد. مهم‌ترین این نتایج، اول قبول «غیرضروری بودن» (contingency) وجودمان و دوم قبول «پیوستگی» (continuity) آن با دیگر موجودات زنده است. غیرضروری بودن یعنی اینکه وجود ما نتیجه اتفاقات تکاملی است و اگر زمان به عقب بازمی‌گشت و تکامل دوباره اتفاق می‌افتاد، هیچ معلوم نبود ما نیز دوباره از جمله محصولات آن باشیم. پیوستگی نیز یعنی تفاوت ما با موجودات زنده دیگر تفاوتی ماهوی و کیفی نیست. ما تنها کمی از موجودات زنده دیگر پیچیده‌تریم.

اینها اما نتایجی نیستند که همه با آن موافق باشند یا بتوانند به آسانی هضم کنند. حتی سازگار کردن باورهای دینی با این نتایج نیازمند شناخت نظریهٔ تکامل و انقلاب داروینی حاصل از آن است.

استلزامات نظریهٔ تکامل سال‌هاست که دیگر محدود به زیست‌شناسی تکاملی نمانده و اکنون مباحثی مانند بیوشیمی تکاملی، باستان‌شناسی تکاملی، علوم سیاسی تکاملی، روان‌شناسی تکاملی، جامعه‌شناسی تکاملی، پزشکی تکاملی، فلسفهٔ تکاملی، انسان‌شناسی تکاملی، زیبایی‌شناسی تکاملی، اقتصاد تکاملی، دین‌شناسی تکاملی، اسطوره‌شناسی عصبی-تکاملی، زبان‌شناسی تکاملی، آواشناسی تکاملی و موسیقی‌شناسی تکاملی تنها بخشی از نتایج ورود تکامل به عرصه‌های شناخت بشری است. اگر ما، مثل همهٔ جانداران، محصول فرایند تکامل (تکامل زیستی و تکامل فرهنگی) باشیم، هر چیز مربوط به ما نیز محصول فرایند تکامل است و باید اول از این منظر به آن نگرینیم. تکامل حتی محدود به عرصهٔ شناخت نیز نمانده و در عرصه‌های فناوری و خلاقیت نیز الهام‌بخش بوده است؛ برنامه‌نویسی تکاملی، رایانش تکاملی، رباتیک تکاملی، هنر تکاملی (به‌ویژه موسیقی تکاملی) و نقد ادبی داروینی نمونه‌هایی از این دست‌اند.

مجموعهٔ «مطالعات تکامل» بر آن است با فراهم آوردن متون کلاسیک و غیرکلاسیک در همهٔ مباحث تکاملی، گامی کوچک در راه شناخت انقلاب داروینی و نتایج و استلزامات آن بردارد و کمک کند ما نسبت خود را با این انقلاب علمی هرچه روشن‌تر کنیم. بررسی و پژوهش در تاریخ نظریهٔ تکامل و تاریخ مواجههٔ ما با این نظریه و نیز احیای میراث فرهنگی و علمی ما در این زمینه گام کوچک دیگری است در این راستا که در مجموعهٔ «مطالعات تکامل» به آن خواهیم پرداخت.

نظریهٔ تکامل نه حرف آخر است و نه حقیقت محض. نظریهٔ تکامل موفق‌ترین نظریه در تبیین چگونگی پیدایش جانداران و ما است که تاکنون ارائه و از سوی جامعهٔ علمی پذیرفته شده است و همین کافی است مجموعه‌ای را در نشر کردن به آن اختصاص دهیم.

فهرست

۱	مقدمه مترجم
۵	۱. از شیب اجتماعی سلامت به مجاری روانی و اجتماعی
۲۷	۲. پس‌زمینه عوامل خطر اجتماعی
۴۱	۳. بیولوژی استرس مزمن
۵۹	۴. مقایسه اجتماعی و اضطراب اجتماعی
۷۱	۵. آثار و لوازم اجتماعی
۸۱	کتاب‌نامه

مقدمه مترجم

ای بسا غمِ دل زودتر از میکروب تو را از پای درآورد.
- جان اشتاین بک، سفر با چارلی -

این کتاب دربارهٔ تأثیرات محیط بر سلامت است. مراد از سلامت سلامت جسمی و روانی است و مراد از محیط محیط اجتماعی و اقتصادی. اینکه میان کیفیت محیط جمعی و سلامت فردی رابطه‌ای علی برقرار است البته سخن تازه‌ای نیست؛ هنر ویلکینسون شکافتن این رابطه و نشان دادن سازوکارهای اجتماعی، روانی و بیولوژیک مؤثر در آن است. در میان ادعاهای متنوع طرح‌شده در این کتاب، چالش‌برانگیزتر از همه شاید این باشد که سلامت و عدم سلامت افراد به میزان زیادی متأثر از نابرابری اجتماعی در جامعهٔ آنها است و نابرابری اجتماعی نیز به میزان زیادی متأثر از نابرابری درآمدی. به بیان دیگر، تأثیر مثبت برابری درآمدی بر سلامت افراد تعیین‌کننده‌تر از تأثیر ثروت است و تأثیر منفی نابرابری مخرب‌تر از تأثیر فقر. دقت کنید، سخن این نیست که فقر و غنا بر سلامت بی‌تأثیرند. نویسنده خود شواهد وجود رابطه‌ای تنگاتنگ میان درآمد سرانه و سلامت شهروندان را ردیف کرده است. ادعا این است که،

گذشته از فقر و غنا، عنصر نابرابری تأثیری چشمگیر بر سلامت فرد فرد جامعه دارد، هم بر سلامت جسمشان و هم بر سلامت جانشان. از دیگر ابتکارات ویلکینسون آن است که در نشان دادن این رابطه میان رشته‌های گوناگون پل می‌زند و مفاهیم به‌ظاهر ناهمگونی را در یک چهارچوب مفهومی یکپارچه وحدت می‌بخشد. او از نابرابری در اقتصاد آغاز می‌کند و تأثیرات آن را بر کیفیت روابط اجتماعی، چیزهایی مثل دوستی و اعتماد، بررسی می‌کند؛ پس از آن، تأثیر این روابط را بر حالات روانی افراد رصد می‌کند، حالاتی مانند استرس و اضطراب؛ و سپس از نقش مخرب این حالات روانی بر سلامت بدنی پرده برمی‌دارد. طرفه اینکه این همه در یک زمینه تکاملی صورت می‌پذیرد، زمینه‌ای که از قضا نویسنده را قادر به دفاعی تمام‌عیار و علمی از یک جامعه برابر می‌سازد. به این معنا، کار ویلکینسون نمونه‌ای است پاکیزه از یک جستار بین‌رشته‌ای در حوزه علوم انسانی سلامت. در عین اینکه مفاهیمی را از رشته‌های گوناگون وام می‌گیرد، با برقراری ربط و پیوندهای علمی مناسب، به‌شکلی ارگانیک آنها را در هم می‌آمیزد و به‌این ترتیب، پرتو تازه‌ای بر مسئله دشوار سلامت می‌افکند.

ترجمه این کتاب، به‌ویژه در ایام عسرت کرونایی، اهمیتی دوچندان دارد. حالا که بیماری در اجتماعی‌ترین شکل خود، یعنی اپیدمی، و در یکی از مرگبارترین نسخه‌های خویش ظاهر شده است. کم نیستند کسانی که ویروس کرونا را عامل بیماری‌زای طبیعی‌ای می‌دانند که فقیر و غنی نمی‌شناسد؛ با الگویی نامنظم در میان زن و مرد، سفید و سیاه، و فقیر و غنی شایع شده و به‌شکلی کمابیش برابر از همه طبقات قربانی می‌گیرد، همان‌قدر برابر که برخورد یک شهاب‌سنگ با کره زمین از همه طبقات قربانی می‌گیرد. اما واقعیت تلخ این است که این ویروس حتی بیشتر از عوامل بیماری‌زای قبلی ضعیف‌کش است و غالباً از میان اقلشاری

قربانی می‌گیرد که پیشاپیش آسیب‌پذیرترند - گذشته از اینکه زمینه شیوع آن نیز در طبقات مختلف یکسان نیست. هرچه بیشتر در کف جامعه باشید، بیشتر در معرض خطرید.

تذکر دو نکته در ابتدای کتاب لازم می‌نماید، چه اینکه بعید نیست، در جریان مطالعه، خواننده دقیق و نکته‌سنج را بیازارند. نخست، فشرده‌گی طاقت‌فرسای متن حاضر است؛ واقعیت این است که نویسنده ادعاهای پرشماری را در صفحاتی بس اندک گنجانده است. دوم، و مهم‌تر، اینکه پشتوانه تجربی این ادعاها عموماً به‌اجمال در متن ذکر شده‌اند، به این معنی که از شرح جزئیات بعضاً ضروری مطالعات موردبحث صرف‌نظر شده است. به نظر می‌رسد علت هر دو این مشکلات، چه حسن بشماریدشان چه عیب، محدودیت صفحات باشد. اما خبر خوش اینکه هم تفصیل این دعاوی و هم پشتوانه تجربی آنها در دیگر آثار نویسنده موجود است. در واقع، این متن گزارشی است محدود از کارهای مفصل ویلکینسون در این موضوع، که بسط آنها در کتاب‌های دیگرش آمده است. شاید جذاب‌ترین اثر او برای خواننده پیگیر کتاب سال ۲۰۰۹ نویسنده باشد، که به‌همراه همکار اپیدمیولوژیست‌اش کیت پیکت به رشته تحریر درآمده و دو ترجمه از آن نیز به فارسی موجود است.^۱ ریچارد ویلکینسون هم‌اکنون استاد بازنشسته رشته اپیدمیولوژی اجتماعی در دانشگاه ناتینگهام و مؤسس و مدیر بنیاد نابرابری واقع در بریتانیا است.

۱. مشخصات اصل کتاب بدین شرح است:

Wilkinson, R., Pickett, K. (2009), *The Spirit Level: Why More Equal Societies Almost Always Do Better*, New York: Bloomsbury Press.

توضیح اینکه همین کتاب با دو زیرعنوان دیگر هم به چاپ رسیده است.

مشخصات ترجمه‌های فارسی موجود نیز از این قرار است:

ویلکینسون، ریچارد و پیکت، کیت. (۱۳۹۳). *جامعه‌شناسی سلامت، ثروت و عدالت*. ترجمه شیرین احمدنیا و ابوالقاسم پوررضا. تهران: سمت.

ویلکینسون، ریچارد و پیکت، کیت. (۱۳۹۶). *تاوان نابرابری: چرا برابری به سود همگان است*. ترجمه سارا افراز. تهران: کتاب‌کیمیا. (این ترجمه در همین سال و توسط همین ناشر با این عنوان نیز به چاپ رسیده است: *علت نابرابری در جامعه، من هستم*.)

ترجمهٔ این کتاب مدیون محمدرضا معمارصادقی است که هم پیشنهاد ترجمه را داد و هم زحمت ویرایش آن را کشید. از حمید صحرایی، نگار پناهی و فرهاد تراز بابت تهیه و ارسال فایل کتاب ممنون‌ام. نیز سپاسگزارم از نشر کرگدن که ظرافت و دقتش در آماده‌سازی کتاب مثال‌زدنی بوده است.